

4. Воронин С. В. Основы фоносемантики / Воронин С. В. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1982. – 242 с.
5. Воронин С. В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании / Воронин С. В. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1990. – 200 с.
6. Воронин С. В. Фоносемантические исследования : междувузовский сб. науч. тр. / С. В. Воронин ; под ред. проф. С. В. Воронина и доц. А. В. Пузырёва. – Пенза, 1990. – Вып. 1. – 524 с.
7. Гаценко І. О. Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської, англійської мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец 10.02.15 «Загальне мовознавство» / І. О. Гаценко. – К., 2003. – 20 с.
8. Гливінська Л. К. Сучасна українська мова. Фонетика. Орфоепія : навч. посіб. / Гливінська Л. К. – К. : Логос, 2010. – 416 с.
9. Драгіна О. В. До проблеми звукоимволізму в поезії / О. В. Драгіна // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія : Філологія. – 2000. – Вип. 29. – С. 56–58.
10. Зоз Е. А. Роль звуковой символики в передаче поэтического образа (на материале английской лирической поэзии 19 века) / Е. А. Зоз // Проблемы фоносемантики : тез. выст. – М. : [б. и.], 1989. – С. 104–105.
11. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання / Калита А. А. – К. : Вид. центр КДЛУ, 2001. – 351 с. G. Wahrig
12. Якобсон Р. Звук и Значение / пер. с фр. Е. Я. Равлоговой // Якобсон Р. Избранные работы / Р. Якобсон. – М. : [б. и.], 1985. – С. 30–35.
13. Юсип-Якимович Ю. В. Ономапоетика українських говорів Карпат: семантична, фонетична, словотвірна структура та похідність ономапоів / Ю. В. Юсип-Якимович. – Ужгород : Гражда, 2007. – 268 с.

Статтю подано до редколегії
10.03.2012 р.

УДК 711.111+811.133.1'1

Т. А. Швець – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології і методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди;

Н. В. Швець – викладач кафедри іноземної філології і методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди

Порівняльний аналіз засобів вираження категорії імперативної модальності в сучасній англійській та французькій мові (на матеріалі роману А. Барбюса «Вогонь»)

Роботу виконано на кафедрі іноземної філології і методики навчання філологічного факультету ПХДПУ ім. Г. Сковороди

Статтю присвячено дослідженню засобів вираження категорії імперативної модальності у сучасній англійській та французькій мовах. Матеріалом для проведення порівняння обрано роман А. Барбюса «Вогонь». У ході дослідження виявлено основні подібності та відмінності передачі актів волевиявлення в мовах, що зіставляються.

Ключові слова: імперативна модальність, імперативні структури, спонування до дії, волевиявлення.

Швец Т. А., Швець Н. В. Сопоставительный анализ средств выражения категории императивной модальности в современном английском и французском языке (на материале романа А. Барбюса «Огонь»). Стаття присвячується дослідженню засобів вираження категорії імперативної модальності в сучасній англійській та французькій мовах. Матеріалом для проведення порівняння обрано роман А. Барбюса «Вогонь». В ході дослідження виявляються основні подібності та відмінності передачі актів волевиявлення в зіставляємих мовах.

Ключевые слова: императивная модальность, императивные структуры, побуждение к действию, волеизъявление.

Shvets T. A., Shvets N. V. Comparative Analysis of the Means of Expression of the Category of Imperative Modality in Modern English and French (on the Material of A. Barbusse's novel «Under Fire»). The article is devoted to analyzing the means of expression of the category of imperative modality in modern English and French. A. Barbusse's novel «Under fire» was chosen as the material for comparison. During the study the main similarities and differences of expression of acts of the will were found.

Key words: imperative modality, imperative structures, drive to action, expression of will.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні у лінгвістиці спостерігається зростання інтересу до специфіки стосунків між учасниками мовної комунікації та способів її мовного втілення. Модальні відношення та засоби їх реалізації привертають увагу лінгвістів на формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному, комунікативно-функціональному та текстовому рівнях. Засоби вираження спонукання до дії активно вивчаються як у лінгвістиці, де з'явилися нові дослідження граматичних, семантичних, прагматичних чи типологічних особливостей імперативних конструкцій та правил їх функціонування у мовленні, так і в інших дисциплінах.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Аналізу засобів вираження вольової модальності присвячено низку робіт на матеріалі різних мов. Досліджено речення з дієсловом-присудком у наказовому способі як основний засіб вираження спонукальної модальності (О. Гусева); комунікативно-прагматичні властивості спонукання (Л. Бережан, Г. Дорошенко), структурні, семантичні та функціональні особливості мовних засобів його вираження (І. Афонська, Л. Бабкіна, М. Короткевич); лексико-граматична організація та фоностилістична диференціація імперативних структур (О. Гаршина, Е. Нурахметов); структурні, семантичні та функціональні особливості мовних засобів вираження спонукання (Р. Богданова, О. Мельничук).

Незважаючи на значні наукові досягнення, низка питань, пов'язаних з функціонуванням спонукання та мовними засобами його вираження у сучасній англійській та французькій мовах, залишилися недостатньо дослідженими, що є підставою для визначення теми нашої статті – «Порівняльний аналіз засобів вираження категорії імперативної модальності у сучасній англійській та французькій мовах (на матеріалі роману А. Барбюса «Вогонь»)».

Поняття імперативної модальності є досить широким. Воно не завжди виражається однаковою різноманітністю у різних мовах, оскільки спонукання до дії це не лише наказ, а й прохання, бажання, побажання тощо. Отже, метою статті є порівняльний аналіз засобів вираження категорії імперативної модальності у сучасній англійській та французькій мовах, які належать до різних мовних груп.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Матеріалом для дослідження обрано твір відомого французького письменника А. Барбюса «Вогонь», взятий нами в оригіналі та у перекладі англійською мовою. У результаті опрацювання фахової літератури встановлено, що основним засобом вираження спонукання до дії виступають конструкції, що містять імператив. Вони зазвичай виражають наказ у грубій формі:

Ben, tenez, la v'là, c'te putain-là [5, 11] – *Look, see, there it is – the damned thing* [6, 18].

Ben, r'garde-toi, bec de singe, peau d'fesse! Faut-il qu'un homme soye bête pour sortir des choses comme v'là toi! [5, 12] – *Look at yourself, monkey-snout, buttock-skin! A man must be a beast to talk as you do* [6, 19].

У зазначених реченнях імперативна модальність виражається в обох мовах за допомогою форм так званого синтетичного імперативу.

Ще одним способом вираження спонукання до дії є конструкції з дієсловом у формі аналітичного імператива:

Gare aux trônes! annonce le murmure d'un autre [5, 5] – *Let thrones beware! says another's undertone* [6, 14].

Встановлено, що у порівнюваних мовах волевиявлення можуть передавати конструкції, до складу яких входять перформативні дієслова, які стоять у наказовому способі:

Faut faire ce qu'on nous dit de faire, en attendant qu'on nous dise de nous en aller [5, 33] – *Do what you've got to do, oui, but get out of your own messes yourself* [6, 38].

За структурними ознаками спонукальні імперативні конструкції у мовах, що зіставляються, поділяються на два типи: непоширені та поширені.

До складу непоширених конструкцій входять лише дієслова у формі наказового способу: *See, see!* [6, 307]; *Regarde, regarde!* [5, 387]; *Écoute!* [5, 397]; *Couchez-vous!* [5, 366]. Поширені імперативні конструкції містять у своєму складі ядерний компонент, виражений перехідним дієсловом у формі наказового способу, та залежний компонент (один або декілька): *Regardez-les dans le ciel et sur la*

terre. Regardez-les partout! Reconnaissez-les une bonne fois, et souvenez – vous à jamais! [5, 401] – Look at them, in the heaven and on the earth. Look at them, everywhere! Identify them once for all, and be mindful for ever! [6, 340].

Спонування до виконання певної дії, виражене дієсловом у одній з форм наказового способу, може підсилюватися у французькій мові завдяки вживанню прислівникових займенників *en* або *у*, а також повторення вжитого дієслова: *Viens-y voir, mais viens-y donc!* [5, 29. – Come and find out! [6, 34].

Donnez-m'en un litre [5, 83] – Give me a liter of it [6, 80].

В еквівалентах цих речень в англійській мові відсутнє підсилення і повтор дієслів у наказовій формі.

Наказ, виражений дієсловом у формі наказового способу, підсилюється завдяки використанню наголошених форм особових займенників, вжитих у функції непрямого додатка:

Crois-moi ou crois-moi pas, dit Blaire à Cadilhac, mais au milieu de tout ça, comme ici et comme partout où c'qu'on passe, ce qu'on avait le moins, c'était le feu [5, 35] – *Believe me or not, said Blaire to Cadilhac, but in the middle of it all, what we had the least of was fires, just like here and everywhere else you go* [6, 40]. У зазначеному вище реченні англійська мова також використовує форму особового займенника *me* для посилення впливу на співрозмовника. Повтор дієслова *croire*, вжитого у наказовій формі, служить у французькій мові для вираження категоричного наказу. В англійській мові воно не повторюється, що не применшує категоричності вираженого наказу.

Одним зі способів підсилення висловленого наказу у французькій мові є використання прислівникового сполучника *donc*, який стоїть після дієслова, вжитого у наказовому способі:

Dis donc, t'as entendu, c'te nuit, l'attaque? [5, 10] – Say, did you hear it last night, the attack? [6, 17].

Dis donc, tu pourrais être poli, face de pet, vieux moule à caca! [5, 52] – Come now, you might be polite, filthy-face, old muck-mill! [6, 54].

Стосовно англійської мови, то відповідником до такого типу спонувань є речення з дієсловами у наказовому способі.

Для підсилення емоційного впливу від висловленого наказу носії французької мови використовують наголошені форми займенників, які стоять після дієслова і дублюють уже вжитий ненаголошений особовий займенник, який стоїть на початку речення:

J'te dis, moi, qui veul'tent not' peau! [5, 25] – I tell you, they'd like to get the very skin off us! [6, 30].

В англійській мові й у цьому випадку не використовуються ніякі засоби підсилення емоційного впливу на мовця.

Як свідчать результати проведеного дослідження, у французькій мові існує ще одна можливість підсилення висловленого спонування до дії завдяки вживанню дієслова *aller* у першій особі множини наказового способу:

Allons, dépêchez-vous et dégagez [5, 55] – *Allons, hurry up and get off* [6, 57].

Avancez! Allons, avancez! [5, 368] – *Get on, allez, get on!* [6, 319].

Allons, allons, vous n'allez pas vous abîmer. Ce s'rait dommage! [5, 29] – *Allons, allons! You're not going to cut yourselves up! Can't be allowed!* [6, 34].

Порівняльний аналіз зазначених прикладів засвідчує, що англійська мова також використовує те ж саме дієслово, причому воно й пишеться аналогічно як у французькій мові, хоча у словниковому складі цієї мови відсутнє. Очевидно має місце запозичення цієї форми з метою посилення впливу від сказаного.

Емоційний вплив на мовця зумовлює використання у наказовому реченні протиставного сполучника *mais*, еквівалентом якого в англійській мові є сполучник *but*:

Mais, attends, me revaudra ça! [5, 29]. – *But wait a bit! I'll see him later about this!* [6, 34].

За даними наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних науковців [1; 2; 3; 4], синонімами наказового способу у порівнюваних мовах виступають форми теперішнього та майбутнього часу дійсного способу, неозначена форма дієслова, а також форми умовного способу (*Subjonctif* у французькій мові та *Subjunctive* – в англійській).

Дієслово, вжите у майбутньому часі дійсного способу, є засобом вираження наказу у грубій формі:

J't'en foutrai, moi! gronde Lamuse. Attends voir comme j'le f'rais décaniller du pajot, si seulement j'étais là. J'te l'éveillerai à coups d'tartine sur la tête, et j'te l'poisserai par un abattis... [5, 23] – Be damned to him, growls Lamuse. I'd shift him out of bed if only I was there! I'd wake him up with boot-toe, I'd ... [6, 29].

Не менш грубим є наказ, висловлений неозначеною формою дієслова:

Arrêter la guerre! disent-ils. Arrêter les orages! [5, 6] – *Put an end to war? say the watchers. – Forbid the Storm!* [6, 15].

Проведений аналіз засвідчує, що англійська мова також у цих випадках вдається до вживання неозначеної форми дієслова. Відмінним є те, що інфінітив уживається без частки *to*, хоча зазвичай вона повинна використовуватися при неозначеній формі дієслова. Категоричність наказу у таких реченнях досягається завдяки інтонації.

Однак спілкування між мовцями не завжди відбувається у грубій формі, тому французька мова використовує у випадку необхідності висловлення пом'якшеного наказу форми *Subjonctif*, який служить для вираження побажання, прохання, пом'якшеного наказу:

Oui, oui, faut qu'ils en jouent un air: y a pas d'erreur; autrement, quoi? C'est pas la peine de se fatiguer le ciboulot à penser à aut' chose. Seul'ment, c'est long [5, 32]. – *Oui, oui, they've got to leg it, and no mistake about it. What else is there? Not worth while to worry your head thinking about anything else. But it's a long job* [6, 37].

У цьому прикладі в англійській мові вживається *Present Indefinite* звороту *have got to*, який вказує на необхідність виконання дії, тоді як французька використовує *Subjonctif Présent*.

Il faut que la France soit victorieuse, dit l'Anglais [5, 4] – *France must win, says the Englishman* [6, 13]. У цьому реченні в англійській мові вживається модальне дієслово у теперішньому часі дійсного способу.

Pourvu qu'ils tiennent! [5, 40] – *Let's hope they'll stick it!* [6, 40].

У зазначеному реченні існує відмінність у вираженні спонукання до дії у порівнюваних мовах. Так, в англійській мові використовується аналітична форма *let's go to*, а у французькій – синтетична форма *tiennent*. Окрім того, в англійській мові наказ виражається дієсловом, яке вжито у теперішньому часі дійсного способу, а у французькій – сполучник *pourvu que* вимагає вживання теперішнього часу *Subjonctif*, який служить для передачі волевиявлення у пом'якшеній формі.

Проте існують випадки, коли в обох мовах використовується *Subjonctif*, який у цьому випадку висловлює передусім побажання, ніж наказ:

Il faut alors que l'général en chef donne l'ordre qu'i' n'pleuve plus. J'veux rien savoir [5, 45] – *Then let the General give an order that it's not to rain any more. I want to know nothing about it* [6, 49].

Як уже зазначалося, використання часових форм *Subjonctif* у простих реченнях служить для висловлення бажання або побажання:

Vive la France! [5, 348] – *Vive la France!* [6, 302].

Для розмовної сфери характерне вживання бездієслівних, питальних речень з дієсловом «*vouloir*» та питально-заперечних речень, а також конструкцій з дієсловом «*vouloir*» у наказовому способі:

Veux-tu que j'te dise? [5, 24] – *Do you want to know what I think?* [6, 29].

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що окрім граматичних засобів вираження спонукання до дії у порівнюваних мовах існують ще й лексичні засоби. До них належать такі вигуки: *вперед, назад, направо, наліво, стій, рушай тощо*, якими користуються військові при відданні наказів своїм підлеглим:

En avant! En avant! [5, 195] – *Forward! Forward!* [6, 175].

Halte! [5, 256] – *Halt!* [6, 224].

Allons, rassemblement! [5, 352] – *Allons! Muster!* [6, 306].

À droite! Un convoi! [5, 74] – *To the right! A convoy!* [6, 73].

Au rapport! [5, 163] – *Morning parade!* [6, 148].

Rassemblement. Marche! [5, 256] – *Fall in! March!* [6, 224].

У всіх наведених вище прикладах в обох мовах використовуються лексичні засоби вираження спонукання до дії, лише в останньому реченні тільки французька мова послуговується лексичними засобами вираження наказу, у той час як в англійській вживаються дієслівні форми *fall* та *march*.

У французькій мові було виявлено випадки підсилення наказу, висловленого за допомогою вигуків, таких як *halte* шляхом вживання прислівника місця *là*:

Halte-là! crie une sentinelle [5, 239] – *Halt!* cries a sentry [6, 220].

Англійська мова у цьому випадку використовує лише вигуки без прислівників.

Ще одним засобом вираження спонукання до виконання певних дій є використання у військових та цивільних колах дієслівних виразів, що передають накази до виконання дії: *шикуватися, розійтися, рухатися вперед, відійти* тощо:

Dégagez, vous autres! Ben quoi, dégagez, que j'vous dis! Vous êtes là à faire flanelle... Allons, oust, la fuite! J'veux plus vous voir dans le passage, hé! [5, 49] – *Out of the way, you! Out of the way, I tell you! You loafers there, out of it! Let me see you quit, hey!* [6, 52].

У цьому прикладі в англійській мові наказ передається за допомогою вигуку *out*, тоді як у французькій мові вжите дієслово у формі наказового способу.

Avancez par deux, dit le chef du détachement [5, 242] – *Advance by twos, says the leader of the detachment* [6, 212].

У цьому реченні у порівнюваних мовах використовуються однакові засоби вираження наказу – дієслівні звороти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проаналізувавши засоби вираження наказу в англійській та французькій мовах у компаративному плані, зробимо такі висновки: основним засобом вираження наказу у порівнюваних мовах є наказовий спосіб. Волевиявлення, передане цим способом, може мати більш категоричний характер завдяки використанню підсилювальних часток, сполучників, наголошених форм особових займенників, повтору дієслова, вжитого у наказовому способі. При дослідженні було виявлено, що у французькій мові частіше використовуються підсилювальні частки, сполучники та наголошені форми особових займенників, тоді як носії англійської мови не вдаються до цих засобів.

Оскільки волевиявлення не завжди є наказом, крім наказового способу в обох мовах використовуються й інші засоби його вираження: неозначена форма дієслова, майбутній час дійсного та умовного способу, вжиті у підрядних та простих реченнях, а також форми минулого тривалого часу.

Щодо розмовної сфери мовлення, то вона послуговується також лексичними засобами вираження наказу, до яких належать: військові команди, вигуки, каузативні дієслівні конструкції, прислівники місця тощо.

Перспективами подальших досліджень є дослідження засобів спонукання на матеріалі інших мов порівняно з французькою та англійською.

Список використаної літератури

1. Афонская И. А. Взаимодействие синтаксических и просодических средств выражения побудительной модальности в структуре повтора в современном английском языке (в сопоставлении с русским) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / И. А. Афонская. – М., 2009. – 16 с.
2. Бережан Л. В. Категорія спонукальності в сучасній українській мові : автореф. дис. канд. филол. наук / Л. В. Бережан. – Івано-Франківськ, 1997. – 16 с.
3. Богданова Р. М. Побудительная речь. Проблемы типологии и интерпретации (на материале современного французского языка) : дис. ... канд. филол. наук / Р. М. Богданова. – М., 2000. – 210 с.
4. Дорошенко А. В. Побудительные речевые акты и их интерпретация в тексте (на материале английского языка) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / А. В. Дорошенко. – М., 1985. – 220 с.
5. Barbusse H. *Le feu*. – Paris: Collection Romans/Nouvelles, 1956. – 347 p.
6. Barbusse H. *Under Fire*. – London: Literature, 2003. – 343 p.

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р.